

Academic Article:

Received: 2024-07-10;

Revised: 2024-08-01;

Accepted: 2024-08-10.

วาทกรรมสร้างสังคม: เหล้ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนา

Constructive Discourse and Social Formation:

Alcohol and Pork as Enemies of Religion

ชนันท์ธิพัฒน์ เสนามาตย์¹, ชัยบัญชา กองทอง², วรเชษฐ์ โทอิน^{*3}

Chanunthipat Senamat¹, Chaibancha Kongtong², Worachet Tho-un³

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

Mahamakut Buddhist University, Yasothon Buddhist College

First/Corresponding Author, E-mail: worachet.th@mbu.ac.th*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีเจตจำนงเพื่อใช้ในการศึกษาบทบาทของวาทกรรมทางศาสนาในการสถาปนาอำนาจทางคุณธรรมและการกำหนดขอบเขตพฤติกรรมในสังคมผ่านกระบวนการใช้ภาษาเชิงอุดมการณ์ โดยเฉพาะในบริบทของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามซึ่งมีข้อห้ามเกี่ยวกับการดื่มสุราและการบริโภคเนื้อหมูอย่างชัดเจน วาทกรรมดังกล่าวมิใช่เพียงการบอกเล่าข้อห้ามทางศาสนาในเชิงพิธีกรรมหรือวินัยส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการสร้างความหมายร่วมของสิ่งที่ถูกและผิด ดีและชั่ว ผ่านกระบวนการสร้างภาพศัตรูของศาสนาเพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมทางศีลธรรมและบ่มเพาะจริยธรรมในระดับโครงสร้างของสังคม การวิเคราะห์ในบทความนี้ใช้กรอบแนวคิดวาทกรรมเชิงอำนาจของมิเชล ฟูโกต์ และแนววิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ เพื่อชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมเหล้ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนา มิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากแต่เป็นผลของกระบวนการผลิตซ้ำทางสังคมที่ฝังรากลึกในคัมภีร์ ขนบธรรมเนียมและอำนาจของผู้นำศาสนา ซึ่งส่งผลให้สังคมเกิดการรับรู้และเชื่อมโยงคุณค่าทางศีลธรรมกับพฤติกรรมที่กำหนดอย่างแนบเนียน สาระสำคัญของบทความเสนอว่า การใช้วาทกรรมดังกล่าวสามารถเป็นกลไกสำคัญในการสร้างคตินิยมเพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน หากมีการนำเสนออย่างมีวิจารณญาณและคำนึงถึงพลวัตของสังคมพหุวัฒนธรรม การตีความวาทกรรมทางศาสนาอย่างรอบด้านจึงมีศักยภาพในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีศีลธรรม สันติและความเข้าใจระหว่างศรัทธาที่หลากหลายในสังคมร่วมสมัย องค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า 1) วาทกรรมนี้มีได้ดำรงอยู่เพียงในรูปถ้อยคำทางศีลธรรม แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการผลิตซ้ำทางวาทกรรมที่สถาปนาอำนาจทางศาสนาอย่างเป็นระบบในโครงสร้างสังคมไทยร่วมสมัย 2) วาทกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการจัดลำดับคุณค่าทางศีลธรรม ผ่านการสร้างคู่ตรงข้าม เช่น ศาสนากับความชั่ว ความบริสุทธิ์กับความมัวหมอง 3) แม้ว่าวาทกรรมนี้ได้มีบทบาทในการค้ำจุนระบบศีลธรรม แต่ก็มีความเสี่ยงในการสร้างการแบ่งแยกทางสังคมหากไม่มีการตีความอย่างยืดหยุ่นและคำนึงถึงพลวัตของสังคมพหุวัฒนธรรม

คำสำคัญ: วาทกรรม, ศรัทธา, สังคมคุณธรรม, พหุวัฒนธรรมทางศาสนา

Abstract

This academic article aims to explore the role of religious discourse in constructing moral authority and delineating behavioral boundaries within society through ideologically driven language. The phrase “alcohol and pork as enemies of religion,” commonly found in both Buddhist and Islamic preaching, is not merely a doctrinal or ritual prohibition, but rather a discursive mechanism that produces shared moral meanings. It frames certain behaviors as religious transgressions and identifies these acts with symbolic enemies of the faith. This discursive process functions as a tool of moral governance, shaping ethical consciousness at both individual and structural levels of society. Employing Michel Foucault’s theory of discourse and power alongside Norman Fairclough’s critical discourse analysis, this study argues that such discourse is not incidental, but the result of deeply rooted socio-religious reproduction, embedded in scriptures, customs, and the authority of religious leadership. These elements collectively reinforce moral perceptions that associate religious virtue with specific, culturally constructed behaviors. The article contends that, when applied with critical awareness, such discourse can serve as a strategic mechanism for fostering moral consciousness and ethical values within communities. In the context of a pluralistic society, however, an uncritical use of religious discourse risks marginalization and moral absolutism. Therefore, a reflexive interpretation of religious language - one that embraces the complexity of diverse belief systems - is crucial for promoting moral coexistence, peace, and interfaith understanding in contemporary multicultural societies. The findings of this study reveal that 1) this discourse does not exist solely in the form of moral rhetoric, but is the product of a discursive reproduction process that systematically establishes religious authority in the contemporary Thai social structure, 2) it demonstrates the moral hierarchy through the creation of binary oppositions such as religion and evil, purity and impurity, and 3) although this discourse plays a role in sustaining the moral system, it risks creating social divisions if not interpreted flexibly and taking into account the dynamics of a multicultural society.

Keywords: Discourse, Enemy of Religion, Moral Society, Religious Multiculturalism

บทนำ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยี สภาพการณ์เหล่านี้ส่งผลให้สังคมโลกต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ ท่ามกลางความท้าทายดังกล่าว มนุษย์ได้พัฒนาความสามารถในการสืบค้นข้อมูล ทดลองและใช้เหตุผลเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ส่งผลให้อารยธรรมมนุษย์ก้าวหน้าทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกทั้งยังมีความสามารถในการตั้งคำถามต่อความเชื่อดั้งเดิมที่ไม่สอดคล้องกับเหตุผลหรือไม่สามารถปรับใช้กับสังคมสมัยใหม่ได้ แนวความคิดที่ไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลง หรือไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับได้ อาจถูกลดทอนความสำคัญหรือค่อย ๆ เลือนหายไปจากความทรงจำร่วมของสังคม เช่นเดียวกับศาสนาหรือลัทธิความเชื่อบางอย่างในอดีตที่ไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสแห่งเหตุผลและวิทยาการใหม่ ก็อาจถูกลดทอนบทบาทลงเหลือเพียงเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงมิได้มีเพียงด้านบวกเท่านั้น หากยังนำมาซึ่งความเสื่อมถอยในบางมิติ โดยเฉพาะเมื่อสังคมยึดถือเหตุผลอย่างสุดโต่ง จนละเลยศรัทธาและคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสงบสุขร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนแปลงจึงไม่อาจมองได้เพียงในมิติของความเจริญเท่านั้น หากแต่ควรพิจารณาควบคู่กับการดำรงไว้ซึ่งความเชื่อทางศาสนา ความศรัทธาและคุณธรรม เพื่อให้มนุษย์สามารถพัฒนาได้อย่างสมดุล ทั้งทางวัตถุและจิตใจ และเพื่อป้องกันไม่ใหสังคมหลงทิศทางไปสู่ภาวะวิกฤตทางจริยธรรม (สุทินันท์ หล่อวิไลกุล, 2564)

ในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกมิติ แม้การพัฒนาดังกล่าวจะนำมาซึ่งความสะดวกสบายและความเจริญในด้านวัตถุ หากแต่กลับแฝงไว้ด้วยผลกระทบทางสังคมอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะการสั่นคลอนรากฐานของศีลธรรมจริยธรรมในสังคมไทย สภาพการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นผ่านปัญหาสังคมที่หลากหลาย เช่น การเพิ่มขึ้นของอาชญากรรม การแพร่ระบาดของยาเสพติด ความรุนแรงในสังคม ความเสื่อมโทรมทางพฤติกรรมของเยาวชน ตลอดจนการถดถอยของค่านิยมอันดีงามที่เคยเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย กระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมที่รุกคืบเข้ามาในทุกระดับของสังคมได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการบ่มเพาะคุณธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ขาดภูมิคุ้มกันทางจิตใจ อันเนื่องมาจากความห่างเหินจากหลักธรรมคำสอนของศาสนา สังคมไทยในปัจจุบันจึงเผชิญกับความท้าทายในการฟื้นฟูจิตสำนึกทางศีลธรรมให้กลับคืนมา และต้องการแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของตน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาบทบาทของศาสนาในการผลิตวาทกรรมเพื่อปลูกฝังคตินิยม และการวิเคราะห์คำสอนทางศาสนาสามารถเป็นพลังขับเคลื่อนในการสร้างสังคมคุณธรรมได้อย่างไร จึงเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาอย่างลึกซึ้ง บทความนี้จึงมุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางวาทกรรมภายใต้กรอบแนวคิดทางศาสนาและจริยธรรม เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมศีลธรรมในสังคมไทยให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ในยุคแห่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว สังคมไทยเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างในหลากหลายมิติ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเสื่อมถอยทางศีลธรรมจริยธรรมที่ปรากฏชัดเจนในหลายรูปแบบ เช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาเยาวชน ค่านิยมบริโภคนิยมและวัตถุนิยมที่แพร่กระจาย ตลอดจนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความบกพร่องของคุณธรรมพื้นฐานในระดับปัจเจกและสังคม โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ซึ่งมีแนวโน้มในการรับเอากระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมโดยขาดภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เกิดจากการอบรมคุณธรรมในครอบครัว โรงเรียนและศาสนสถาน ขณะเดียวกันประชาชนในหลายภาคส่วนของสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะห่างไกลจากหลักคำสอนของศาสนา ไม่ได้นำหลักธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้ศีลธรรมกลายเป็นสิ่งที่ถูกละเลยและส่งผลกระทบในเชิงลึกต่อโครงสร้างสังคมโดยรวม (The Overall Social Structure Plays a Crucial Role in Shaping Human Behavior) แม้ทุกภาคส่วนจะตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมศีลธรรมในระดับชาติ หากแต่การดำเนินงานยังขาดทิศทางที่ชัดเจนและการบูรณาการเชิงระบบ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีองค์กรทางศาสนาและกลุ่มบุคคลผู้เสียสละที่เห็นคุณค่าของพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาและมุ่งมั่นในการถ่ายทอดหลักธรรมเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยเชื่อว่า การน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้บุคคลมีความสุข ความเจริญและเป็นผู้มีคุณธรรมประพฤติดีทั้งในระดับครอบครัว สังคมและประเทศชาติ (สุทธินันท์ หล่อวิไลกุล, 2564)

เดชทัต ปักสังขานัย และชัช จุลราช (2563) ได้นำเสนอข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาวะความเสื่อมแห่งศีลธรรม ทั้งในอดีตและอนาคต โดยมีประเด็นสำคัญว่า ความเสื่อมทางจริยธรรมของมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไร้ที่มา หากแต่มีปัจจัยสำคัญจากการขาดศีลธรรมภายในจิตใจมนุษย์เอง แม้สังคมจะมีความเจริญก้าวหน้าในหลากหลายด้านอันเป็นผลพวงจากการพัฒนาเชิงวัตถุและวิทยาการ แต่ความสมดุลระหว่างความเจริญทางวัตถุกับความงอกงามทางจริยธรรมกลับไม่ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน การศึกษาถึงที่มาและปัจจัยแห่งความเสื่อมจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับความสนใจเพื่อสืบค้นหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว มนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้จากความผิดพลาดและพัฒนาตนเอง ดังนั้น แนวทางที่มีเป้าหมายเพื่อป้องกันความเสื่อมจึงได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ความพยายามเหล่านี้ยังมีอาจบรรลุผลอย่างสมบูรณ์เนื่องจากในทุกช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์มักปรากฏปัญหา ความไม่สมดุลและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของคุณธรรมในสังคม จากมุมมองของพระพุทธศาสนาความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ล้วนแล้วแต่มีทั้งเหตุปัจจัยประกอบเข้ากันตามหลักอิทัปปัจจยตา (ปฏิจจสมุปบาท) คือ เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น สิ่งอื่นย่อมเกิดขึ้นตาม และเมื่อมีการเกิด ย่อมมีการตั้งอยู่เสื่อมไปและสลายไปเป็นธรรมดา การรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและไม่ประมาทต่อความเสื่อมเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างมีปัญญา ดังนั้น การทำความเข้าใจธรรมชาติของความเปลี่ยนแปลงย่อมสามารถเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาแนวทางทางสังคมที่ส่งเสริมความมั่นคงภายใน สันติสุขและคุณธรรมร่วมในระดับบุคคล ครอบครัวและสังคมโดยรวม

สรุปได้ว่า ความเสื่อมทางศีลธรรมของมนุษย์ซึ่งมีรากเหง้ามาจากการขาดคุณธรรมภายใน แม้สังคมจะพัฒนาเชิงวัตถุอย่างก้าวหน้า แต่จริยธรรมกลับถดถอย ดังนั้น หากมีการเข้าใจเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมตามหลักอิทัปปัจจยตาในพระพุทธศาสนา จะช่วยให้มนุษย์รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ประมาทและพัฒนาตนเอง

อย่างมีปัญญา แนวทางนี้สามารถเสริมสร้างคุณธรรม ความมั่นคงภายในและสันติสุขในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวมได้อย่างยั่งยืน

มุมมองพระพุทธศาสนากับข้อห้ามด้านการดื่มสุราของมีนเมา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในปฐมเถรสูตร นวกนิบาต อังคุตตรนิกาย พระสุตตันตปิฎก สรุปลความได้ว่า “คฤหบดี บุคคลผู้มักดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสบภัยเวร...อริยสาวก ผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมไม่ประสบภัยเวร...” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 37: 667) ศีลข้อที่ 5 คือ สุราเมระยะมัชชปะมาทัฏฐานา เวระมะณี มีเจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เนื่องจากผู้ดื่มน้ำเมา เมาแล้วครองสติไม่อยู่ อารมณ์แปรปรวนขาดความเป็นตัวของตัวเอง จากเดิมเป็นคนดีก็กลายเป็นคนชั่ว สิ่งที่ไม่เคยทำก็กล้าทำที่มักจะทำ ความเดือดร้อนมาสู่คนอื่น พุดในสิ่งที่ไม่ควรพูด ล้วนแล้วแต่ทำลายโศตประสาทของผู้ฟัง คนที่มีสติสัมปชัญญะครบบริบูรณ์ ตามปกติจะไม่กล้าประพฤติดุสิต ครั้นควบคุมสติไม่อยู่จึงกล้าฆ่าสัตว์ กล้าลักขโมย กล้าประพฤติดุสิตดุสิตของผู้อื่น การพุดโกหกของคนที่เมา ถือเป็นเรื่องปกติ และคนที่เมาก็ปกปิดความลับไม่อยู่ จะพูดอะไรก็พูดไม่คิดว่า พุดไปแล้วจะทำตัวเองหรือใครเดือดร้อนหรือไม่ นี่คือ เหตุผลว่าทำไมศีลข้อนี้จึงบังเกิดขึ้นในโลก องค์ประกอบของการผิดศีลที่เกิดจากการดื่มน้ำเมา คือ (1) มีเครื่องดื่มที่ทำให้เมา (มชฺชาวา) (2) มีจิตให้จะดื่ม (ปาตุกมยตาจิตฺต) (3) มีความยอมใคร่จะดื่ม (ตฺชฺช วายาโม) และ (4) น้ำเมานั้นได้ไหลลงลำคอเข้าไป (อชฺโณหรณ) (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 45: 437)

น้ำเมาโดยทั่วไปหมายถึง เหล้า แต่ในที่นี้หมายถึง เครื่องดื่มของมีนเมาให้โทษทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นชนิดน้ำหรือชนิดผง รวมทั้งสิ่งเสพติดทุกชนิด ดื่มก็หมายถึง การทำให้ซึมซาบเข้าไปในร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นวิธีใดก็ตาม ที่ตรัสว่า ส้ารวม หมายถึง การให้ระมัดระวัง อย่าไปดื่มสุราและสิ่งเสพติดอย่างเด็ดขาด ถ้าไม่สำรวมหรือหลงไปทดลองจะเป็นเพราะเพื่อนชักชวน หรืออยากลองเองก็ตาม พอดื่มแล้วจะติด พอติดแล้วเลิกยาก ทางที่ดีจึงควรละเว้นให้ห่างไกล อย่างไรก็ตาม เหล้าหรือสิ่งเสพติดแม้จะมีโทษมหันต์ แต่ในบางกรณีก็อาจนำมาใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์ได้ เช่น มอร์ฟีน (Morphine) ใช้ฉีดระงับความเจ็บปวด กาวปะยางรถจักรยาน รถมอเตอร์ไซด์ แต่บางคนนำมาดมจนมีนเมา ถึงขั้นจิตประสาทหลอนก็มี ยาบางอย่างก็ต้องอาศัยเหล้าสกัดตัวยากออกเพื่อใช้รักษาโรค คือ การนำเหล้าเพียงเล็กน้อยมาใช้เป็นกระษัยยา ไม่มีรส ไม่มีกลิ่นเหล้าทำอย่างนี้ในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ห้าม แต่บางคนที่ยากจะดื่มเหล้าแล้วหาข้ออ้าง จึงนำเหล้ามาทั้งขวดแล้วใส่ยาลงไปนิดหน่อย อย่างนี้ถือเป็นการเอายามาใส่เหล้า ซึ่งใช้ไม่ได้ เพราะฉะนั้น การสำรวมจากการดื่มน้ำเมา จึงหมายถึง การระมัดระวังไปใช้สิ่งเสพติดทั้งหลายในการรักษาโรค ระเว้นขาดจากสิ่งเสพติดทุกชนิด ไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม (กัลยาณมิตร, ม.ป.ป.)

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า น้ำเมา คือ สุราเมรัยที่บุคคลเสพแล้ว ดื่มให้มากแล้ว ย่อมทำให้ไปเกิดในนรกในเปตวิสัยและสัตว์เดรัจฉาน ผลกรรมของการดื่มสุราและเมรัย อย่างเบาที่สุดเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะทำให้เป็นบ้า สติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์ หากกล่าวเฉพาะวิบากกรรมของคนชู้เมา หลังจากต้องไปเสวยวิบากกรรมอันเผ็ดร้อนในอบายภูมิแล้ว พอมาเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้ง จะต้องรับใช้วิบากกรรม ดังนี้ (1) ทำให้เกิดเป็นคนบ้า

พูดจาไม่รู้เรื่อง ได้แต่ส่งเสียงอ้อแอ เพราะตอนเมานักมักจะคุยกับใครไม่รู้เรื่อง หรือชอบด่าทอผู้มีพระคุณจึงต้องมาเป็นคนไข้ (2) ทำให้เกิดเป็นคนบ้า เนื่องจากภพในอดีตดื่มเหล้ามามาก เมื่อเมาก็มักทุบตีคนอื่น ทุบตีบุตรภรรยา บางคนถึงขั้นฆ่าบิดามารดาผู้บังเกิดเกล้า พอตายแล้วก็ไปตกลงนรก จากนั้น เมื่อกลับมาเกิดใหม่ เวรนั้นติดตัวมาในภพชาตินี้จึงกลายเป็นบ้า อยู่ดี ๆ ก็ได้ยินเสียงคนมากระซิบข้างหูบ้าง เห็นภาพหลอนว่า คนอื่นกำลังตามมาฆ่าตน (3) ทำให้เกิดเป็นคนปัญญาอ่อน มีสติปัญญาไม่สมบูรณ์ แม้พอจะเรียนหนังสือได้บ้าง ฟังครูอธิบายหลายครั้งก็ยังไม่เข้าใจ หรืออ่านหนังสือหลายรอบก็จำไม่ได้ แตกต่างกับคนที่ไม่มีความพิการจากการดื่มน้ำเมา ซึ่งจะเล่าเรียนเขียนได้แตกฉาน เข้าใจง่ายและนำไปใช้ได้ทันที และ (4) ทำให้เกิดเป็นสัตว์เลื้อยคลาน ไม่ว่าจะเป็นตะกวด งู ไส้เดือน หรือนาคชั้นล่างทั้งหลาย มักเคยเป็นอดีตคนซี้เมาทั้งนั้น เพราะข้อมคลานตอนเมาย่อย ๆ เมื่อตายลงไปได้ไปคลานสนใจ สรรพสัตว์ทั้งหลายไม่รู้ว่าการที่เขาประสบวิบากกรรมเช่นนี้เพราะทำกรรมอะไรเอาไว้ แม้มาเกิดเป็นคนใบ้ บ้า ปัญญาอ่อน พ่อแม่หรือหมู่ญาติก็ไม่รู้ แต่ผู้รู้เมื่อเห็นแล้วจึงเอามาบอกได้ว่า นี่เป็นผลของการดื่มน้ำเมาและเสพสารเสพติดมาข้ามชาติ ปัจจุบันคนส่วนใหญ่รู้โทษของการดื่มน้ำเมา แต่สร้างทำเป็นเหมือนไม่รู้ ถึงแม้จะรู้โทษของน้ำเมา ก็รู้เฉพาะโทษที่เห็นด้วยตาในปัจจุบัน ยังไม่ได้ตระหนักถึงมหันตภัยในโลก จินตนิมิตที่จะดื่มน้ำเมาต่อไป เพราะฉะนั้น เมื่อทุกคนเข้าใจกันแล้วจึงควรเลิก จะได้เกิดใหม่ในเส้นทางแห่งความดี สรรพสิ่งมีมงคลก็จะเกิดในชีวิต ส่วนคนที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุราเมรัยและอบายมุขทุกชนิด ก็จะพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นด้วยการสร้างคุณงามความดีด้วยการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนากันอยู่เป็นประจำ (กัลยาณมิตร, ม.ป.ป.)

พระพุทธศาสนากับข้อห้ามการดื่มสุราและของมึนเมาในมุมมองจริยศาสตร์เชิงพุทธ ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทและมีสติสัมปชัญญะในทุกขณะจิต ด้วยเหตุนี้ การเว้นจากการดื่มสุราและของเมานั่นเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทจึงถูกบัญญัติไว้เป็นข้อที่ 5 ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับฆราวาสผู้ครองเรือนดังที่ปรากฏในวิสาลยสูตร (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 36: 364) ข้อห้ามดังกล่าวมิใช่เพียงเพื่อควบคุมพฤติกรรมทางกายเท่านั้น แต่ยังมีนัยทางจริยศาสตร์ลึกซึ้งที่สัมพันธ์กับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา โดยการดื่มของมึนเมาเป็นเหตุแห่งปมาทะ (ความประมาท) เป็นอุปสรรคต่อการเจริญสมาธิและการเข้าถึงปัญญาอันเป็นเป้าหมายของการพัฒนาทางจิตวิญญาณ (พุทธทาสภิกขุ, 2541) ทั้งยังเปิดช่องให้เกิดพฤติกรรมละเมิดศีลข้ออื่น เช่น การพูดเท็จ ลักทรัพย์ การประพฤติดังทางเพศ (Keown, 1992) จากมุมมองของจริยศาสตร์เชิงพุทธ การกระทำที่ดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับเจตนาเป็นหลัก (เจตนา หัง ภิกขเว กัมมัง วะหามิ แปลว่า เรากล่าวว่า เจตนาเป็นกรรม) ดังนั้น การดื่มสุราซึ่งบดบังเจตนาบริสุทธิ์ ทำให้ขาดการยับยั้งชั่งใจ จึงเป็นพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักศีลธรรมและส่งผลเสียทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัวและสังคมโดยรวม (Harvey, 2000) กล่าวโดยสรุป ข้อห้ามการดื่มสุราในพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่เพียงกฎเกณฑ์เชิงวินัย แต่เป็นแนวทางจริยศาสตร์เพื่อการฝึกฝนตน พัฒนาจิตใจและสร้างสังคมอันสงบสุขภายใต้กรอบแห่งสติความไม่ประมาทและความรับผิดชอบร่วมกัน

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ในมุมมองของพระพุทธศาสนา การดื่มสุราและของมึนเมาถือเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความประมาท ขาดสติและเป็นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ง่าย จึงกำหนดไว้ในศีลข้อที่ 5 เพื่อเป็นแนวทางป้องกันความเสื่อมทางร่างกาย จิตใจและสังคม การงดเว้นจากของมึนเมาจึงเป็นการ

ส่งเสริมสติ สมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและนำไปสู่สันติสุขในระดับตนเองและสังคมโดยรวม

มุมมองศาสนาอิสลามเกี่ยวกับหมู

ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม การบริโภคหมู (อัลคินซีร์ – الخنزير) เป็นสิ่งต้องห้าม (หะรอม) อย่างเด็ดขาด โดยได้รับการบัญญัติอย่างชัดเจนในพระคัมภีร์อัลกุรอานหลายโองการ เช่น อัลบะเกาะเราะฮ์ 2: 173, อัลมาอิดะฮ์ 5: 3, อัลอันอาม 6: 145 และอันนะห์ล 16: 115 ซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกันว่า “ห้ามแก่พวกเจ้า... เนื้อหมู ซึ่งเป็นสิ่งโสมนม” (อัลกุรอาน 6: 145) นักวิชาการอิสลามอธิบายว่า คำว่า “โสมนม” (رجس – رجس) ในที่นี้ หมายถึง สิ่งที่ไม่เหมาะสมทางจริยธรรมและเป็นอุปสรรคต่อความบริสุทธิ์ของจิตใจตามหลักอิสลาม (Al-Qaradawi, 2003) นอกจากเหตุผลด้านศรัทธา (อิมาน) การห้ามบริโภคหมูยังสะท้อนถึงแนวคิดด้านการดูแลสุขภาพ ความสะอาดและการควบคุมตนเอง อันเป็นรากฐานของจริยศาสตร์อิสลาม ทั้งนี้ หลักการดังกล่าวมิได้มุ่งหมายให้ใช้เป็นเครื่องตัดสินผู้อื่น หากแต่เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตส่วนบุคคลของผู้ศรัทธา นักวิชาการมุสลิมร่วมสมัย เช่น ยูซุฟ อัล-เกาะเราะฮ์ฎอวี (Yusuf Al-Qaradawi) ได้ชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติตามหลักหะลาล-หะรอม ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ มิใช่เพื่อการกีดกันหรือสร้างความขัดแย้งกับผู้ต่างศาสนา (Al-Qaradawi, 2003) เช่นเดียวกับตอริก รอมาดาน (Tariq Ramadan) ที่เสนอว่า ความเป็นมุสลิมในสังคมพหุวัฒนธรรมควรตั้งอยู่บนหลักการของการมีศีลธรรมแบบเปิด (Open Ethics) ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพ ไม่ล่วงละเมิดความเชื่อของกันและกัน (Ramadan, 2009) ด้วยเหตุนี้ แม้หมูจะเป็นสิ่งต้องห้ามในอิสลาม แต่หลักการดังกล่าวควรเข้าใจในกรอบของศรัทธาส่วนบุคคล มิใช่เป็นเครื่องมือในการตัดสินหรือสร้างอคติระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมหรือศาสนาที่แตกต่างกัน การส่งเสริมความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกันจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมร่วมสมัย

ประเสริฐ นาโมตรี (2556) สะท้อนการละเว้นเนื้อหมูในศาสนาอิสลามว่า เมื่อบุคคลใดเรียกตัวเองว่ามุสลิม ก็ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติ คำสั่งห้าม/ใช้ ตามคัมภีร์อัล-กุรอาน ซึ่งเป็นวะยูห์จากพระเป็นเจ้าและคำสอนของนบีมุฮัมมัด ศ็อลลอลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ผู้เป็นศาสนทูตคนสุดท้ายของอิสลาม คำถามที่หลายครั้งถูกถามเกี่ยวกับมุสลิมกับการไม่ทานหมู ความเชื่อของคนต่างศาสนาที่เข้าใจว่า มุสลิมกลัวหมู มุสลิมเกลียดหมู มุสลิมไม่กินหมู สิ่งเหล่านี้ต้องทำความเข้าใจกับคำตอบที่ถูกต้องว่า ทำไมมุสลิมถึงไม่ทานหมู คำตอบที่ว่า ทำไมมุสลิมถึงไม่ทานหมูมีอยู่หลายคำตอบ หากแบ่งหัวข้อการตอบให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นสามารถแบ่งได้ 2 แบบ ดังนี้

1) คำตอบตามหลักศาสนา สาเหตุที่ไม่ทานหมู เนื่องจากเป็นคำสั่งใช้/ห้ามจากพระเป็นเจ้า โดยมีผู้นำคำสั่งมาถ่ายทอดนั้น คือ นบีมุฮัมมัด ศ็อลลอลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ผู้เป็นศาสนทูตคนสุดท้ายแห่งอิสลาม

2) คำตอบตามหลักวิทยาศาสตร์ ในยุคปัจจุบันมีการใช้กล้องจุลทรรศน์ส่องดูเนื้อสัตว์ พบว่า เนื้อสัตว์ทุกชนิดมีพยาธิตัวเล็ก ๆ ที่ตามนุษย์มองไม่เห็นอยู่มากน้อยต่างกันไป แต่ในเนื้อหมูมีพยาธิบางชนิดซึ่งมีเกราะที่เกิดจากไขมันในเนื้อหมูห่อหุ้มมันอยู่ ซึ่งความร้อนต่ำไม่สามารถทำลายมันได้ พยาธิเหล่านี้จะเข้าไปฝังอยู่ในร่างกายมนุษย์หลังจากที่กินเนื้อหมูเข้าไป และรอพักตัวออกมาทำอันตรายร่างกายมนุษย์ เช่น ประสาทตา ประสาทสมอง

มุสลิมในยุคก่อนไม่ทราบถึงเหตุผลเหล่านี้ แต่ได้น้อมรับและปฏิบัติตามข้อบัญญัติที่มาจากพระเป็นเจ้า และหมูเป็นสัตว์ที่น่ารังเกียจ (กินขี้และนอนคลุกอยู่กับขี้ของมัน) ซึ่งพระเป็นเจ้าระบุไว้ว่า เป็นสัตว์สกปรก (นะญิส) ฉะนั้น ไม่ว่าจะว่า มุสลิมไม่ทานหมูเพราะเหตุผลที่ว่า หมูมีพยาธิ ถึงแม้ในอนาคตจะสามารถทำให้เนื้อหมูปลอดจากพยาธิชนิดนี้ได้ หรือจะเลี้ยงหมูอย่างดี ไม่ต้องให้กินขี้และนอนคลุกอยู่กับขี้ แต่มุสลิมก็จะยังคงไม่กินหมูอยู่ดี เนื่องจากเป็นสิ่งที่พระเป็นเจ้าบัญญัติห้ามไว้ นอกจากนี้ สิ่งที่ศาสนาอิสลามห้ามทาน คือ (1) เนื้อหมู และผลิตภัณฑ์ทุกอย่างที่ทำมาจากตัวหมู เช่น เจลาติน (Gelatin) หากทำมาจากหมู มุสลิมก็ถือเป็นฮะรอม (ต้องห้าม) แต่ชาวยิว (Jews) จะถือเป็นโคเชอร์ (Kosher/สิ่งที่กินได้) (2) เลือด ไม่ว่าจะนำไปต้มหรือไปทำพาสเจอร์ไรส์ (Pasteurized) หรือทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามหลักการอิสลาม (3) เนื้อของสัตว์ที่ตายเองโดยธรรมชาติหรือตายโดยไม่รู้สาเหตุ (4) เนื้อของสัตว์ที่ตกจากที่สูงตาย ถูกทุบและถูกรัดคอ (5) เนื้อของสัตว์ที่เชือดโดยไม่กล่าวนามของพระเป็นเจ้า เหตุผลก็เพราะสัตว์มีชีวิตและชีวิตของสัตว์ก็เป็นของพระเป็นเจ้า ถ้าจะกินเนื้อของมันก็ต้องขออนุญาตจากพระเป็นเจ้าเพื่อเอาชีวิตของมันเสียก่อน (6) ของเช่นไหว่ทุกชนิด (7) สัตว์ที่ใช้กรงเล็บและเขี้ยวจับหรือฉีกเหยื่อกินเป็นอาหาร เช่น นกอินทรี ภู เสือ หมี ฯลฯ และ (8) สิ่งมีนเมาทุกประเภท โดยเฉพาะสุรา

ข้อบัญญัติในพระวินัยปิฎก มหาวรรค เกสัชชขันธกะ พระพุทธเจ้าทรงห้ามภิกษุฉันเนื้อสัตว์ 10 ชนิด ได้แก่ เนื้อมนุษย์ เนื้อช้าง เนื้อม้า เนื้อสุนัข เนื้องู เนื้อราชสีห์ เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อหมี เนื้อเสือดาว (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 7: 89-96) การฉันเนื้อสัตว์เหล่านี้ถือเป็นอกัปปิยะหรือของที่ไม่ควรบริโภค เหตุผลที่ห้ามฉันเนื้อสัตว์เหล่านี้แตกต่างกันไปตามแต่ละประเภท แต่โดยรวมแล้วเป็นการป้องกันความเสื่อมเสียของพระพุทธศาสนาและป้องกันความเข้าใจผิดของประชาชน เช่น การฉันเนื้อช้างและเนื้อม้าถูกห้ามเพราะช้างและม้าเป็นสัตว์คู่บารมีของพระราชา ซึ่งหากภิกษุฉันแล้วประชาชนอาจมองว่า ไม่เหมาะสม การฉันเนื้อมนุษย์ถูกห้ามเนื่องจากมีอุบาสิกคนหนึ่งสละเนื้อของตนเองเพื่อถวายภิกษุที่อาพาธ ทำให้ภิกษุต้องอาบัติ การฉันเนื้อสุนัขถูกห้ามเพราะสุนัขเป็นสัตว์ที่น่ารังเกียจ การฉันเนื้อราชสีห์ถูกห้ามเพราะอาจทำให้ผู้ราชสีห์ทำร้ายภิกษุได้ นอกจากเนื้อสัตว์ 10 ชนิดที่ห้ามฉันโดยตรงแล้ว ยังมีเนื้อสัตว์อื่นที่ภิกษุไม่ควรฉันหากได้เห็น ได้ยิน หรือสงสัยว่า ถูกฆ่าเพื่อตน

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ในมุมมองของศาสนาอิสลาม หมูถือเป็นสัตว์ต้องห้ามตามหลักชะรีอะฮ์ (Shariah) ซึ่งบัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานว่า เป็นสิ่งไม่บริสุทธิ์ (Najis) และห้ามบริโภคโดยเด็ดขาด ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม เนื่องจากเชื่อว่า หมูเป็นสัตว์ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งทางกายและจิต ทั้งยังขัดต่อหลักอนามัยและการดำรงชีวิตที่บริสุทธิ์ตามแนวทางของอิสลาม การหลีกเลี่ยงหมูจึงสะท้อนถึงความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามพระบัญชาของอัลลอฮ์และเป็นการฝึกความยำเกรง (Taqwa) ที่จะนำไปสู่ความสงบสุขและความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตประจำวันของมุสลิม

ทฤษฎีวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์ ในมิติทางสังคมศาสตร์

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นักปรัชญาและนักทฤษฎีสังคมชาวฝรั่งเศสได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม (Discourse) ซึ่งกลายเป็นกรอบการวิเคราะห์สำคัญในสังคมศาสตร์ร่วมสมัย โดยเฉพาะในด้าน

อำนาจ ความรู้และการควบคุมทางสังคม ทฤษฎีวาทกรรมของฟูโกต์มิได้มองวาทกรรมเป็นเพียงการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย หากแต่เป็นระบบความรู้ที่ประกอบสร้างความจริง (Truth) อัตลักษณ์ (Identity) และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relations) ขึ้นมาในแต่ละบริบททางประวัติศาสตร์ (Foucault, 1972; Hall, 1997) ฟูโกต์เสนอว่า วาทกรรมมีพลังในการผลิตความรู้ และความรู้ที่ผลิตขึ้นนั้นย่อมมิได้เป็นกลาง หากแต่เป็นกลไกหนึ่งของอำนาจ วาทกรรมจึงมิใช่เพียงภาษาที่บรรยายโลก หากแต่มีบทบาทในการก่อรูป โลกตามที่อำนาจต้องการ เช่น วาทกรรมทางการแพทย์ไม่ได้เพียงแค่พรรณนาความเจ็บป่วย แต่ยังนิยามว่า ใครคือ ผู้ป่วย และอะไร คือ วามผิดปกติ อันมีผลต่อการจัดระเบียบชีวิตประจำวันของผู้คน (Foucault, 1973) หนึ่งในผลงานสำคัญของฟูโกต์ คือ The Archaeology of Knowledge ซึ่งเสนอว่า มนุษย์ควรศึกษาระบบความรู้ (Episteme) ในแต่ละยุค โดยไม่ยึดติดกับอัตชีวประวัติของผู้พูด แต่ให้พิจารณารูปแบบทางสถาบัน การปฏิบัติซ้ำและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมว่า ใครพูดได้ พูดอะไรได้และพูดอย่างไรได้ (Foucault, 1972) วาทกรรมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกในการจำกัดความรู้บางประเภทและทำให้ถูกต้องแก่ความรู้บางประเภทภายใต้ระบบอำนาจ ฟูโกต์ยังพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ-ความรู้ (Power/Knowledge) ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์ที่แยกไม่ออกระหว่างการรู้กับการควบคุม โดยอำนาจไม่ใช่สิ่งที่กระจายมาจากจุดศูนย์กลางเพียงจุดเดียว (เช่น รัฐ) แต่แทรกซึมอยู่ในทุกระดับของความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน โรงพยาบาล เรือนจำ ฯลฯ (Foucault, 1980) นอกจากนี้ ฟูโกต์ยังเห็นว่า อำนาจในโลกสมัยใหม่ไม่ใช่เพียงการบังคับแบบตรง ๆ แต่ยังอยู่ในรูปแบบของการเฝ้าระวังตนเอง (Self-surveillance) ผ่านกระบวนการสร้างวินัย (Disciplinary Power) แนวคิดวาทกรรมของฟูโกต์มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อสังคมศาสตร์ในด้านต่าง ๆ เช่น มานุษยวิทยา เพศศึกษา การเมืองอัตลักษณ์และการศึกษาเรื่องการสร้างความจริง (Truth Regimes) นักวิจัยร่วมสมัยจำนวนมาก เช่น สจ๊วต ฮอลล์ (Hall, 1997) คริส วีดอน (Weedon, 1997) ได้นำแนวคิดวาทกรรมของฟูโกต์ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาวัฒนธรรม เพศสภาพ อุดมการณ์และอำนาจในสังคมร่วมสมัย กล่าวโดยสรุปทฤษฎีวาทกรรมของฟูโกต์มิได้เป็นเพียงแนวทางภาษาศาสตร์หรือปรัชญา หากแต่เป็นกรอบคิดที่เปิดเผยกลไกการผลิตความรู้ อำนาจและอัตลักษณ์ในเชิงสถาบันที่มีคุณูปการอย่างมากต่อการศึกษาสังคมในยุคสมัยใหม่

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ทฤษฎีวาทกรรมของฟูโกต์ในมิติทางสังคมศาสตร์เน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ความรู้และภาษา โดยวาทกรรมไม่ใช่เพียงถ้อยคำ แต่เป็นกรอบความคิดที่กำหนดสิ่งที่พูดได้ คิดได้และปฏิบัติได้ในสังคม ฟูโกต์ชี้ให้เห็นว่า สถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เรือนจำ ล้วนใช้วาทกรรมในการควบคุมและสร้างความรู้ ความจริงจึงมิใช่สิ่งสากล แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้อำนาจ วาทกรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาสังคมในเชิงวิพากษ์

บทวิเคราะห์

บทวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องเหล่านี้กับหมูในฐานะศัตรูศาสนา ในกรอบวาทกรรมเชิงอำนาจของฟูโกต์ และการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟสะท้อนได้ว่า การใช้ถ้อยคำในรูปแบบของวาทกรรมทางศาสนาดังที่กล่าวมานี้ มิได้เป็นเพียงถ้อยคำสั่งสอนศีลธรรมทั่วไป หากแต่สะท้อนกระบวนการผลิตและสร้างความจริงทางสังคมที่ฝังแน่นอยู่ในโครงสร้างอำนาจผ่านภาษาและสถาบันทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง แนวคิดวาทกรรมเชิง

อำนาจ (Discourse and Power) ของฟูโกต์ และการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 2010) จึงเป็นกรอบแนวคิดที่มีพลังในการอธิบายปรากฏการณ์เช่นนี้ได้อย่างรอบด้าน

ฟูโกต์เสนอว่า วาทกรรมไม่ใช่เพียงภาษาหรือคำพูดที่สื่อสารความหมายเท่านั้น แต่เป็นกลไกที่สถาปนาความรู้ (Knowledge) ซึ่งสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกกับอำนาจ (Power) ในทุกมิติของชีวิต วาทกรรมกำหนดว่า อะไร คือ ความจริง ใครมีสิทธิบัญญัติความจริงนั้น และใครต้องปฏิบัติตามข้อความ ดังนั้น วาทกรรมที่ว่า เหล้ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนา จึงมิได้เป็นเพียงความเห็นเชิงศีลธรรม หากเป็นเครื่องมือหนึ่งของการสถาปนาระเบียบวินัยทางศีลธรรม (Moral Discipline) ผ่านการใช้ภาษาในนามของศาสนา ในกรณีนี้ ศาสนาได้ทำหน้าที่เป็นกลไกของอำนาจเชิงบวกอันมีคุณค่าที่แทรกซึมผ่านคัมภีร์ ขนบธรรมเนียมและบทบาทของผู้นำทางศาสนา การที่หมูและสุราถูกทำให้กลายเป็นศัตรูมิใช่จากคุณสมบัติทางวัตถุของมันเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลของกระบวนการนิยามและจัดประเภททางศีลธรรมที่ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง เช่น ผ่านบทเทศน์ คำสอนหรือการใช้วาทกรรมในที่สาธารณะ การจัดประเภทดังกล่าวส่งผลให้ผู้คนรับรู้ว่า สิ่งใดดีหรือเลวอย่างแน่นอน และสถาปนาขอบเขตของความบริสุทธิ์และความชั่วร้ายไว้อย่างเป็นระบบ

สำหรับแฟร์คลัฟแล้ว แนววิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis; CDA) ชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมไม่ได้เป็นกลาง ๆ หากแต่มีหน้าที่ในการสร้างและทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจดำรงอยู่ โดยเฉพาะเมื่อวาทกรรมนั้นถูกผลิตซ้ำในระดับโครงสร้าง เช่น โรงเรียน วัด มัสยิด สื่อมวลชน การสื่อสารสาธารณะ ฯลฯ วาทกรรมที่ว่า เหล้ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนา เมื่อปรากฏซ้ำในพื้นที่ต่าง ๆ ก็ยิ่งเสริมสร้างโครงสร้างอำนาจทางศีลธรรมที่จำแนกว่า ใครเป็นผู้ยึดมั่นในศาสนา และใครเป็นผู้เบี่ยงเบน ซึ่งอาจนำไปสู่การตีตรา (Stigmatization) หรือการกีดกันในเชิงสังคม กล่าวคือ เป็นการใช่วาทกรรมในการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมอย่างหนึ่ง อีกทั้งการทำให้คำสอนนี้กลายเป็นเรื่องสามัญสำนึกหรือความจริงที่ใคร่รู้ สะท้อนหลักของความจริง (Regime of Truth) ตามแนวคิดของฟูโกต์ ซึ่งหมายถึง กระบวนการที่ทำให้ความรู้ชุดหนึ่งมีสถานะเหนือกว่าความรู้อื่นและกลายเป็นมาตรฐานในการตัดสินพฤติกรรม วาทกรรมเช่นนี้จึงทำหน้าที่ไม่เพียงควบคุมพฤติกรรมส่วนบุคคล แต่ยังควบคุมโน้ตัมของสังคมทั้งชุด กล่าวโดยสรุป วาทกรรมที่ว่า เหล้ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนา ไม่ใช่เพียงคำกล่าวทางศาสนา แต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สะท้อนการทำงานของอำนาจความรู้และศีลธรรมในบริบทของสังคมไทยและโลกมุสลิมร่วมสมัยในการสร้างสรรค์ความสุขให้เกิดขึ้นในสังคม การวิเคราะห์ด้วยกรอบวาทกรรมเชิงอำนาจและวาทกรรมวิพากษ์ช่วยให้เข้าใจถึงพลวัตทางวัฒนธรรม ศาสนา และการเมืองของความหมายที่ถูกผลิตขึ้นและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญ

กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า วาทกรรมทางศาสนาในฐานะกลไกสร้างคตินิยมและการอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรม การใช่วาทกรรมทางศาสนา เช่น เหล้ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนา แม้จะสะท้อนแนวคิดที่ตั้งอยู่บนกรอบความเชื่อเฉพาะศาสนา แต่หากได้รับการนำเสนออย่างมีวิจารณญาณก็สามารถกลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างคตินิยมเพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนในสังคมร่วมสมัย วาทกรรมทางศาสนาในที่นี้จึงมิใช่เพียงเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมหรือถ่ายทอดคำสอนเชิงนามธรรม แต่มีศักยภาพในการสร้างแรงจูงใจทางจริยธรรม ตลอดจนสร้างความสำนึกในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเมตตาและเคารพความแตกต่าง

อย่างไรก็ตาม การใช้วาทกรรมทางศาสนาในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจบริบทและการตีความแบบมีพลวัต (Dynamic Interpretation) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเทววิทยาเชิงบริบท (Contextual Theology) และวาทกรรมระหว่างศาสนา (Interfaith Discourse) ที่เน้นให้เห็นว่า คำสอนศาสนาใด ๆ ย่อมมีหลายชั้นความหมาย ทั้งในมิติทางนิติศาสตร์ (Literal Law) และมิติทางจริยศาสตร์ (Moral Ethos) การเสนอวาทกรรมศาสนาในเชิงตีตราหรือแบ่งแยกจึงอาจนำไปสู่การสร้างความเป็นอื่น (Othering) และเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Giddens, 1991; Ramadan, 2009) หากวาทกรรมถูกนำเสนอผ่านกระบวนการสื่อสารเชิงวิพากษ์ (Critical-religious Communication) ซึ่งเปิดพื้นที่ให้มีการตีความอย่างหลากหลายและเคารพในความแตกต่างระหว่างศรัทธา วาทกรรมเหล่านั้นสามารถกลายเป็นพลังเชิงบวกในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ เช่น การส่งเสริมความมีวินัย ความยับยั้งชั่งใจ การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย หรือการไม่เบียดเบียนผู้อื่น คุณค่าทางศีลธรรมเหล่านี้เป็นคตินิยมสากล (Universal Ethics) ที่สามารถเชื่อมโยงคนจากต่างศรัทธาได้โดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งรากฐานของความเชื่อของตน ทั้งนี้ การใช้วาทกรรมศาสนาเพื่อสร้างคุณธรรมจึงควรหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดความเกลียดชัง การหมิ่นประมาทหรือการแบ่งแยกเรากับเขาในลักษณะที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น (Said, 1978) การนำเสนอวาทกรรมศาสนาในเชิงสร้างสรรค์ควรเน้นไปที่การเสนอคุณธรรมร่วม (Shared Moralities) ที่สามารถสื่อสารได้กับผู้คนต่างพื้นฐานความเชื่อ โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่ความหลากหลายกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน กล่าวโดยสรุปแล้ว วาทกรรมทางศาสนาสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงวัฒนธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของสังคม หากได้รับการวางกรอบอย่างระมัดระวังด้วยเจตนาแห่งปัญญาและเมตตาธรรม การตีความวาทกรรมทางศาสนาในลักษณะเปิดกว้างและสอดคล้องกับบริบทพหุวัฒนธรรมจึงไม่เพียงแต่ช่วยธำรงคตินิยมของศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นสะพานเชื่อมระหว่างความเชื่อที่หลากหลายไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีศีลธรรม สันติและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสังคมร่วมสมัย

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวาทกรรมที่ว่า เหล่ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนา ผ่านกรอบแนวคิดวาทกรรมเชิงอำนาจของมิเชล ฟูโกต์ได้เปิดเผยองค์ความรู้ใหม่ในเชิงสังคมวิทยาศาสนาและจริยศาสตร์ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงพลวัตของภาษาในฐานะเครื่องมือของอำนาจที่แฝงอยู่ในโครงสร้างทางศาสนาและวัฒนธรรม ข้อค้นพบใหม่ที่สำคัญ คือ

1. วาทกรรมนี้มีได้ดำรงอยู่เพียงในรูปถ้อยคำทางศีลธรรม แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการผลิตซ้ำทางวาทกรรมที่สถาปนาอำนาจทางศาสนาอย่างเป็นระบบในโครงสร้างสังคมไทยร่วมสมัย วาทกรรมที่ว่า เหล่ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนาได้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการสร้างระเบียบวินัยทางศีลธรรม (Moral Discipline) โดยผูกโยงพฤติกรรมเฉพาะเข้ากับอัตลักษณ์ทางศาสนา กล่าวคือ การไม่บริโภคสุราและหมูไม่ได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติตามหลักศาสนา หากแต่กลายเป็นตัวบ่งชี้หรือเครื่องวัดความเคร่งครัดและความจงรักภักดีต่อศรัทธาอันเป็นลักษณะที่ฟูโกต์ เรียกว่า Regime of Truth (ระบอบความจริง) ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมว่า ความรู้ใดควรได้รับการยอมรับและพฤติกรรมใดควรถูกตีตรา (Foucault, 1980)

2. วาทกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการจัดลำดับคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Hierarchization) ผ่านการสร้างคู่ตรงข้าม เช่น ศาสนากับความชั่ว ความบริสุทธิ์กับความมัวหมอง โดยที่เหล้ากับหมูกวางให้อยู่ฝั่งตรงข้ามกับความดีและความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฟูโกต์ เรื่อง “Binary Opposition” ที่มักใช้ในการผลิตความรู้แบบกดทับ (Subjugated Knowledge) นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า วาทกรรมดังกล่าวนี้เป็นผลของกระบวนการสถาบันนิยมหรือการทำให้กลายเป็นระบบ (Institutionalization) โดยเฉพาะผ่านบทบาทของผู้นำศาสนา การศึกษา ตลอดจนสื่อสาธารณะที่ทำให้วาทกรรมนี้ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องและกลายเป็นสามัญสำนึกของชุมชนศรัทธาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสะท้อนการทำงานของอำนาจขนาดเล็ก (Micro-power) ที่แทรกซึมเข้าสู่การปฏิบัติประจำวันของปัจเจกบุคคล เช่น การกิน การพูด การเลือกเพื่อน การกำหนดอัตลักษณ์ทางสังคม

3. การศึกษานี้ยังพบว่า แม้วาทกรรมนี้ได้มีบทบาทในการค้ำจุนระบบศีลธรรม แต่ก็มีความเสี่ยงในการสร้างการแบ่งแยกทางสังคมหากไม่มีการตีความอย่างยืดหยุ่นและคำนึงถึงพลวัตของสังคมพหุวัฒนธรรม ดังนั้นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ การมองเห็นวาทกรรมทางศาสนาในฐานะกลไกการผลิตความจริงทางศีลธรรมที่ต้องได้รับการวิพากษ์ วิเคราะห์และตีความใหม่อย่างมีวิจารณญาณเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติในสังคมที่หลากหลาย

สรุป

จากการศึกษาวาทกรรมที่ว่า เหล้ากับหมูในฐานะศัตรูศาสนา ภายใต้กรอบแนวคิดวาทกรรมเชิงอำนาจของฟูโกต์ ข้อค้นพบสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภาษาในการผลิตความรู้และการจัดระเบียบความหมายทางศีลธรรมในสังคม อย่างไรก็ตาม เพื่อต่อยอดองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น งานวิจัยในอนาคตควรพิจารณาข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) การเปรียบเทียบระหว่างศาสนา กล่าวคือ การศึกษาวาทกรรมในมิติเปรียบเทียบระหว่างศาสนา (เช่น พุทธ อิสลาม คริสต์) จะช่วยให้เข้าใจวาทกรรมที่มีลักษณะบริบทต่าง ๆ และถูกใช้เพื่อสร้างระเบียบทางศีลธรรมและอำนาจในลักษณะที่คล้ายคลึงหรือต่างกันเพียงใด กรอบเปรียบเทียบนี้จะช่วยให้การตีความมีความรอบด้านมากยิ่งขึ้น

2) การบูรณาการมุมมองจากผู้รับวาทกรรม การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและเชิงอำนาจจากผู้ผลิตวาทกรรม แต่การศึกษาครั้งต่อไปอาจเน้นการรับรู้ การแปลความและการต่อต้านวาทกรรมจากฝั่งประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผล เช่น เด็ก เยาวชน ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนและความหลากหลายในระดับประสบการณ์

3) การใช้กรอบทฤษฎีทางมานุษยวิทยาศาสนาหรือจริยศาสตร์แบบพหุวัฒนธรรม การศึกษาครั้งต่อไปควรทดลองใช้กรอบแนวคิดของคลิฟฟอร์ด เกิร์ตซ์ (Clifford Geertz) ทาลัล อาซาด (Talal Asad) หรือชาร์ลส์ เทย์เลอร์ (Charles Taylor) เพื่อวิเคราะห์วาทกรรมศาสนาในฐานะระบบความหมายที่ฝังอยู่ในบริบทวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย

4) การวิเคราะห์เชิงสื่อและเทคโนโลยีควรพิจารณาว่า วาทกรรมศาสนาดังกล่าวถูกผลิตซ้ำอย่างไรในพื้นที่ของสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะในยุคของการสื่อสารดิจิทัลซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขยาย ขัดแย้งหรือทำให้วาทกรรมกลายเป็นไวรัสและส่งผลต่อการก่อตัวของอัตลักษณ์ทางศาสนาในโลกออนไลน์

5) การวิจัยเชิงปฏิบัติการและข้อเสนอเชิงนโยบายสาธารณะ งานวิจัยในอนาคตอาจพัฒนาไปสู่การออกแบบแนวทางการสื่อสารวาทกรรมทางศาสนาอย่างสร้างสรรค์ที่ไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกหรือสร้างความเกลียดชัง โดยเน้นการส่งเสริมคุณธรรมร่วมและการสร้างบทสนทนาระหว่างศรัทธาที่ต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณมิตร. (ม.ป.ป.). *ธรรมเพื่อประชาชน: โทษของการดื่มน้ำเมา*. สืบค้นเมื่อ 05 กรกฎาคม 2567, จาก https://kalyanamitra.org/th/uniboon_detail.php?page=295
- เดชทัต ปักสังขานัย และชัช จุฬราช. (2563). ความเสื่อมในอดีตรและอนาคตของศีลธรรม. *วารสารศรีล้านช้างปริทรรศน์*. 6 (1), 113-124.
- ประเสริฐ นามตรี. (26 กันยายน 2556). *การละเว้นเนื้อหมูในศาสนาอิสลาม*. สืบค้นเมื่อ 05 กรกฎาคม 2567, จาก <https://www.lib.ru.ac.th/journal2/?p=3607>
- พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ไตรสิกขา: ศีล สมาธิ ปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 7, 36, 37, 45*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุทินันท์ หล่อวิโลกุล. (2564). ศีลธรรมที่เริ่มหายไปจากความเป็นพลเมืองของไทย. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*. 2 (2), 45-58.
- Al-Qaradawi, Y. (2003). *The Lawful and the Prohibited in Islam*. London: Al-Birr Foundation.
- Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. Smith, A. M. S. (trans.). London: Routledge.
- Foucault, M. (1973). *The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. Gordon, C (ed.). New York: Pantheon.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publications.

- Harvey, P. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics: Foundations, Values and Issues*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keown, D. (1992). *The Nature of Buddhist Ethics*. London: Macmillan.
- Ramadan, T. (2009). *Radical Reform: Islamic Ethics and Liberation*. Oxford: Oxford University Press.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Weedon, C. (1997). *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*, 2nd ed. Oxford: Blackwell.